

ZEMTURS

PASAUĻA LATGAĻU LAIKROKSTS

2000. GODA JANVARS, Nr. 1 (191), CENA 10 SANTĪMI

Konsultanti: reliģijas lītas –
prāvests Alberts Budže, mākslas
vaicājumi – Pīters Gleizdāns,
poligrafeja, izdevniecība – Jāns
Elksnis, dzeja – Ontons Slišāns,
vēsture – Viktors Trojanovskis,
kulturvēsture – profesors Pīters
Zeile, ekonomika – profesors
Jezups Zeļonka, ūrzemu biroja
vadeitōjs Vōcejā Alberts Spōgis.

Alberts Budže, prāvests

Svātcēlinīku tikšonōs

Pagōjušō goda 27. oktobrī Škilbānu bazneicā nūorganizējom tūs ticeigūs saītu, kuri tymā godā pabejuši Medžugorjī. Jaunōkajam daleibnīkam beja 12 godi. Pīsadaļējōs kupls draudzis lūcekļu skaits. Svātcēlinīki īspaidūs dalējōs, papyldynojūt vīns ūtru. Kotram tyka dūts vōrds, lai var pasaceit kū par zemi, kur pasarōda Jaunova Marija. Jau 18 godus vizionary, kurim pyrmū reizi atsaklōja 1981. goda 24. junī, redz jū aizvin un tagad vēstējums nu Dīvmōtis ir kotra mēneša 25. dīnā.

Ticeigī Medžugorjī tagad īsarūn nu vysa pasaūļa. Ir breiniškeiga sajyuta, ka lyugšonā vari byut kūpā ar cytim. Dīvmōtis mērkis ir te izveidōt skūlu, kur cylvākim vuicēt mīlesteibu.

Daudzi svātcēlinīki stōstēja par gōjīni uz Krysta kolnu, ceļš uz kurīni vad pa trejs kilometrus garu klinšainu apvydu.

Stōstējumus papyldynōja atvastī suveniry, rūžukrūni, bukleti, goreigūs dzīsmu pīroksti u.c. Vysim klauseitōjim svātcēlinīki dōvynōja dažaidas pīmines lītas. Tī beja ļūti apmīrynōti un daudzi interesējōs par praktiskom lītom -- cik izmoksoj taidš ceļōjums, kas jōjam leidza, kaidā volūdā cylvāki sasazynoj vīns ar ūtru. Interesējōs ari par karu Dīnvydslāvejā.

Sazynōšonōs volūda ļūti vīnkōrša, tū saprūt vysa pasaūļa tautas: mīlesteiba.

Ja kaidam sirdī rodusēs klusa vēlēšonōs aizbraukt uz Medžugorjī, tod nadūmojit, kur jimt naudu, bet lyudzit Dīva žēlesteibu, lai jys paleidz tī nūkliut...

J.Lapsa Škilbānu draudzē

Svātcēlineicas

dvēselis stōsts

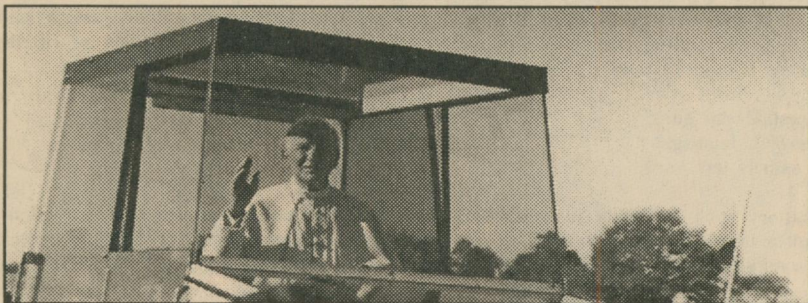
Mīlesteiba, kas pōrjēme munu sirdi ceļōjumā uz Dīva svēteitū zemi Medžugorjī, līk uzraksteit dažus vōrdus par šōm breineigajōm izjyutom. Krystakolns tī ir poša golvonō svātcēļōjumu vīta. Kōpūt jīmā, izjyutu, ka tu, Kungs, esi ceļš un gaisma, munu sūļu vadeitōjs ceļā uz myužeibu.

Navīlus rodōs dūma, kōpēc Dīvs maņ devis tik daudz, jo apzynūs sovas kliudas un grēceigumu, jo ari muni grāki dzynuši osas noglas Jezus svātājā mīsā, ērkški dyuruši jō svātū golvu. Ašņōjuse jō mīsa. Rūdas vyslēlōkō nūžāla par grākim. Ar Jezus bryucem asom dzīdynōti. Pasateicu par tū, Jezu!

Asu reizē ari laimeiga, jo meilais Jezus maņ vysu pīdūd, paceļ mani, kod asu pakrytuse zam grāka nostas, nūmozgoj mani grāksyudzis sakramentā un atteireitu nūlīk uz ceļa, kurs ejams vīneigi maņ, bet zynoms tikai Dīvam. Jys ūt maņ pa prīšku, lai es nikur nanūsamoldu. Nūbeigums 2. loppusī

Nōkūšais "Zemturs" izīs uz 16 šō formata lopom.

ĪRŪBEŽOTA UN NEIVŌTA, ATZEITA UN GŪDĀ CALTA LATGAĻU VOLŪDA TŪMĀR SKAŅ.

Normunds Dimants

Naraud, vyss, kas beja, pōrīs,
Pōrīs vyss, kas ari byus,
Tys, kam šymā dzeivī ļōvīs,
Redzi, šātī myužeigs klius.

I tik āši gribīs derēt

Tam, kas pļau, kur nava sējis.
Meilēt, ticēt, dareit, cerēt.
Nōvis nava. Tys tik vējs.

Nūbeigums, sākums 1. loppusī

Jys godoj par tū, lai dzeivis leikumainajūs ceļūs muna kōja nikur naaizačartūs. Jys godoj, lai es es kreitūt nasazasytūs. Ari man Dīvs ir devis cīsšonas, bet nīkas nanūteik taipat vīn. Cīsšonas ir dzeivis augstskūla.

Muns Dīvs un muns Pesteitōjs!

Cik breiniškeigi mani tu vodi!

Lai teic tevi muna dvēsele. Tu esi svēteibu olūts. Tū vysu es varu sajimt bez moksas.

Lyudzu Dīvam pīdūšonu par sovīm grākīm, lai nabyutu jōsakaunīs, kod skateišu jū vaigu vaigā un jys praseis nūrēkinu par munom šōs zemīs dzeivis dīnom.

Svātō Tereze nu Lizjē Jezum uzticēja sovas kliudas un nauzticeibu, jei sacēja, ka šaidā veidā vālas sajimt Dīva žēlesteibu, jo jys taču nōcis pi grēcinīkim, navys pi taisneigajīm.

Es pasaļauņu uz sovu Pesteitōju, kas sorgoj kotru munu sirds pukstu, kas dūd maņ nōkamū elpas vīlcīni. Es zynu, ka jys var mani apstōdynōt vīnā mirklī.

Dīvs, ļaun maņ sakōrtōt vysu sevī un ap sevi leidz laikam, kod muna sirds īsapuksteisīs pādejū reizi. Es taču pēc pādejō elpas vīlcīņa īšu pi sova Tāva, kurs mani gaida, kurs mani jims pi sevis, kur jys maņ sagatavōjis vītu.

Asu pateiceiga Dīvam par maņ meilajīm cylvākim, pateiceiga, ka asu vēl kūpā ar sovu māmeņu, kurai 88 godi. Saprūtams beja jōs satraukums, kod myusus ar mozteiteņu izvadēja svātceļōjumā uz zemī, kur plūsōs namīry. Un kai svātlaīmī atplauka jōs seja, kod pēc desmit dīnom sveikas un vasalas, un bezgola laimeigas atsagrīzem mōjōs.

Asu pateiceiga Vysvaronajam, ka jys man dōvōjis dālu (vysim soku -- ar zalta sirdi), meilūšu vadaklu un meilus mozbērņēņus. Jī vysī kotru dīnu ir maņ apleik. Tei maņ ir Dīva lela dōvona.

Asu bezgola pateiceiga par šōm svātlaīmī pavadeitajōm dīnom, kur Dīvmōte beja tik tyvu, tik meila. Ari tagad jei mani īprīcynoņ kotru dīnu. Asu sajāmuse lelas žēlesteibas nu Dīva, kas ir storp dabasim un zemī.

Sveicynōtī!

Ryupeigi izskatēju V.Trojanovska kunga gatavōtōs hronikas. Vyss ir labi. Atļaušūs ari es papyldynōt. 5. decembrī 1899. godā Varakļōnu pogosta Madžuļu sādžā dzimis publicists un sabīdryšks darbinīks, "Praktyskōs latgalīšu gramatikas" autors, 2. Saeimas deputats Francis Zeps. Dzeivoj ASV Indianas štatā.

1929. goda 21. decembrī Varakļōnu pogostā dzimis rakstnīks un kinoscenarists Ontons Broks.

Ā. Borbals Jaunkalsnovā

E. Karūdznīks

EKSPRESRECENZEJA

Gūdōtais "Zemtur"!

Latgaļu literaturā pasaruodiejīs vēl vīns "boltīs" zvīerbuļs -- rokstu kruojums "Pagrauda". Decembrī izadeve šū nāparostū gruomotu īguoduot i skaitēt, steidzūs atsasaukt i sasasaukt ar S. Keišys publikaceju "Zemtura" 18. (187.) numerī. Prūtams, vacejai paaudzei par cylvāku pasauli ir (i jōbyun) nu jaunuos cytaida "redzīņa" atšķireigums, pa sovam "cytaidam" redzīņam. Tagadejuo vacuo paaudze nazkod ari bejuse jauna... Sērmu myžu dzeivuodama uzkrūojuse pīredzi, kaidas jaunajai nav i navar byut. Tuodēļ sovstarpejuo dūmu apmaīne ir dereiga i vajadzeiga.

O. Seiksta sastuodeitū rokstu kruojumu "Pagrauda" skaiteidams, komuojūs pretruneiguos izjiutuos. Dyžan labi, ka tys saraksteis latgaliski i jaunējā ortografejā; mozuok lobys šokejūši problematyskuos literaturesejis; a pavysam bez lobuma postmodernistyskuo poezeja ...

Kas niuļa pīmiņ dekadentu dorbus tūs,
piec Piktuo goda tūlaik raksteitūs?
Kas pīminēs postmodernistu raksteitūs,
nu lātys mūdis piersta izeistūs!

Juopīzeimej, ka gruomotys volūda tai pīsuotynuota ar jaunvuordim, ka bez komentaru i nasaprast: pagrauda, krauda, sukrums ... Tys, prūtams, apgryutynuos ituos pruovuos (ap 240 loppušu) gruomotys izplateišonu, koč i cena ir tikai 1 lats.

Tok slyktuokīs ir kas cyts: gruomotys kosmopolityskuo īvirze. Hinduismi, tibetismi, budismi tymā nu vīnys vītys! Itiņ kai tī byutu kas to breineigi jauns, puorsteidzūši naporosts, seviški vierteigs... Nikuo leidzeiga: jau pyrmuos Latvejis republikys laikā taidys reryhyskuos tendencis sabīdreibai nabeja svešys. I šudiņ taida eklektika viertejama kai nūžālojama gora nabadzeibys, bezpajumtņiceibys (bomži!), klaidnīceibys izpaušme. Citeišu tū pošu Raini:

Byut sorgojīs kai nabadzeigī gorā,
kas, sevi prūjom svižūt, laimeigi!
Uz tevi spļaus un sameis tevi borā.

Grybātūs tūmār dūmuot, ka "Pagraudys" autory sovā jauneibys maksimalismā byus cantušīs par kotru cenu dorbuotīs kai to "cytaižuok" ituos pozys dieļ. Tuopiec i par īlyukšu lākuši i korstu strābuši. Gruomotu izlaidis Latgolys KC ar Latvejis Kulturyšs kapitāla fonda atbolstu. Tok biedeigs brošietuo vuoka nūformiejums skaidry līcyņoj, ka atbolsts bejis tryuceigs.

Leonards Erts

KAI RODĒS KRYŠTOBI

Pēc muna vactāva Pōvula Erta atmiņu stōsta apmāram pyrms 400 godim Ertu dzymtas seņcis nu Vōcejas īsaradīs pi grafa Borha Varakļōnūs. Itkai bejis jam radinīks, bet tys eisti nav zynoms. Īspējams, uzvōrds beja Erz (Ercs), kas latvīšu volūdā nūzeimej "rūda", vālōk pūlu un krīvu valdeišonu laikā pōrsavērtīs par Ert -- Erts. Grafs šū Ertu īlicis par pōrvaldnīku sovā Vydsmuižā (Gaļānūs). Cik tī valdējis -- taipōš nav zynoms.

Šys Ertu seņcis bejis jauns, napracāts, īsamīlōjis skaistā vīnkōršā dzymtcylvāka meitā un, grafam nazynūt, sasaulōjis bazneicā. Kod Borhs tūmār uzzynōjis, ka jō muižys pōrvaldnīks apprecējis nadyčīlteigu jaunovu, cīši sasadusmōjis, padzinis nu pōrvaldnīka omota un vyspōr nu Vydsmuižas.

Kur pēc tam un cik ilgi dzeivōjis šys Erts, nav zynoms. Grafs tūmār apsažālōjis par radinīku un pīškeiris 150 desetinas zemis tagadejō Preiļu rajona Stabuļnīku pogostā storp Preiļu -- Viļānu un Polkoronas -- Vydsmuižas lelcelim, storp tagadejōm Puduļu un Čaunānu sādžom austrumūs un Balckaru sādžas rītumu molā. Te jys īreikōjis saimnīceibu ar nūsaukumu "Erti", uzcēlis vajadzeigōs ākas un dzeivōjis kai bogōts saiminīks pēc tōlaika māruga.

Godu simteņu rytumā Erti pōrlatvyskōjōs un palyka par dzymtcylvākim. Kai zynoms, vēsturis gaitā tagadejōs Latvejas teritoreju, tymā skaitā Latgolu daudzūs karūs pōrstaigōja svešu zemu karapulki, īvozōja daudzas šlimeibas -- mēri, holeru, cytas, zeme tyka izpūsteita un cīši daudz cylvāku izmyra. Pēc profesora Boleslava Brežgo grōmotā "Latgolas inventari un generalmērēšonas zemu aproksti 1695. -- 1784. godam" 231. un 232. loppusēs mynātim datim "Erti" beja vīna sāta un saime sastōvējuse nu 8 veirīšim un 4 sīvītem. Tī varātu byut tāvs, mōte, 7 dāly un 2 meitas.

Kod Erta dāly beja sasnāguši pyngadeibu, vacais stingry nūteicis, lai vacōkais dāls Kazmers pracūtīs pyrmais un palīkūt dzeivōt pi tāva un mōtis. Tai ari nūticis. Tyuleņ pēc Kazmera kōzom ūtrū dālu palaiduši īgōtņūs tureīgā saimnīceibā uz Gudlevskim. Pēc goda nūdžāruši kōzas trešajam dālam, kurs īgōjis Cepernīkūs. Ari catūrtajam dreizi bejušas kōzas -- aizgōjis uz Bukšinim. Jaunōkī trejs dāly nagribējuši dūtīs īgōtņūs, lai gon pīdōvōjumi bejuši, saceidami, ka tāvam pīdarūt lela zemis plateiba, kuras jīm pītikšūt tipat Ertūs. Vacais sovlaiceigi uzcēlis ākas pīktajam dālam, kurs apsaprecējis un pōrgōjis dzeivōt sovā sātā. Pēc dažim godim seniors uzcēlis vėl sātas sastajam un septeitajam dālym, kurim kōzas bejušas vīnā dīnā. Vysim atdaleitajīm dālym tāvs īdevis zyrgus, gūvis, seiklūpus un napīcīšamū lauksaimnīceibas inventaru, lai varātu saimnīkōt patstōveigi. Tai rodōs Ertu sādžeņa. Tū nu jīm, kura mōjas beja pi Bļūdas kolna, nūsauce par Kaļnīti (Kaļneņu), ūtram jaunōkajam beja garas ūsas -- Ūsānu, trešū, kurs beja blonds un bōls kai zvērbuļs -- par Zvērbuli.

Apmāram ap 1700. godu nu Bolvu, Viļakas voi Līpnas apvyda īsaroda Kryštobs Elsts ar 7 dālym un sōce leist leidumu Ertu zemis tyvumā, tys ir aiz Polkoronas -- Vydsmuižas lelceļa uz zīmelim nu Ertu sādžas, kur beja jauktu sugu kūku mežs, pīdarūš Vydsmuižai kai grafa Borha īpašums. Kryštobs Elsts ar dālym uzcēlis dzeivojamū un saimnīceibas ākas. Leidumūs dadzynōjuši mežu, jo kūksnei tymā laikā nabeja vēртеibas. Tai Ertim lejas teirumu golā rodōs sābris un laika gaitā izaveidōjōs sādža, kura nūsaukumu dabōja nu Kryštoba vōrda. Pēc pīmynātōs B.Brežgo grōmotas datim Kryštobu sādžā 1784. godā beja 3 sātas, kurōs dzeivōjuši 10 veirīši un 4 sīvītes.

Tai kai Elsti, īreikōjūt teirumus, mežu beja izcērtuši, Ertim lūpi ganeit uz muižas mežu beja jōdžan pa Elstu teirumim, jo tymā laikā beja pījīmts, ka lūpu ganeibas ir tikai mežs. Tai vairōkus godu dasmytus Erti lūpus dzonōja pa Kryštobu zemī, bet kaidā pavasara dīnā Kryštoba mozdāly ar mītim rūkōs nūsastōjuši uz sovas zemes rūbeža -- Polkoronas -- Vydsmuižas lelceļa un naļōvuši dzeit, jo tai jī nūdorūt lelu pūstu teirumim. Erti gōjuši pi lelkunga uz Vydsmuižu syudzeit. Tys izsaucis Elstus un līcis ļaut lūpus pōrdzeit bez īrunom. Elsti kategoriski atsateikušīs pīldeit šū reikōjumu, jo tai teikūt nūdareits lels ļaunums teirumim, kū īkūpuši tāvi un vactāvs. Lelskungs, radžādams Elstu styurgaļveibu, izsaucis pi sevis Kazmeru Ertu un vīnu nu Kryštobu Elstim un borgi pavēlējis, ka ar tū dīnu obi naideigī kaimini teikūt apvīnōti vīnā sādžā. Pasagrīzīs pret Kazmeru un pavēlējis nakavejūtīs sīvas sātas ākas pōrvest un nūvītōt Kryštobūs pi lelceļa Lukstinis upeitis tyvumā, vairōk uz Vydsmuižas pusi. Tī lai byuvejūtīs ari cyti Erti. Zemī līcis apstrōdōt šņūrem, tai vīnā sādžā vysī byušūt ar vīnaidom tīseibom. Lelkunga pavēle -- lykums.

Kai pyrmais sovu sātu uz Kryštobim pōrcēle Kazmers, tod ari Ūsāns un Kaļneņš, catūrtais -- Zvērbuļs. Apvīnōtō sādža paturējuse Kryštobu nūsaukumu. K.Erta sātu sauce par Kažmerym. Nu Elstim atdaleitōs sātas beja Brenči, Spaltāni, Ūšinīki un cytas..

Muns tāvs Pīters Erts pīmiņ, ka 1900. godā nu Ertu calma Kryštobūs beja sešas Ūsānu, trejs Kaļnīšu, trejs Zvērbuļu, bet divi brōli nu Kaļnīšu Ertim zemī nūpērka Rudzātu pogosta Īvaisī, tipat ari vīns nu Ūsānim -- "Līpsaleņas". Nu Ertu calma skaitējōs 16 saimnīceibas un plus vėl divas Gudlevskūs, divas Cepernīkūs, divas Bukšinūs, vīna Maltas Trūpūs, divas Marinskūs, vīna Trokšōs. Taitod kūpā 26.

"Katōļu Dzeivis" pirmō

1999. gods vēsturī aizgōjis

ar pateikamu dōvonu Latgolas laseitōjam -- žurnals "Katōļu Dzeive" īsōce veidōt sovu biblioteku. Un pirmō jīmā ir Veronikas Tenčas -- Goldmanes stōstu grōmateņa, voi, kai nūsaukuse autore, poema prozā "Pastareite". Tū jei veļtej sovīm tyvinīkim, draugim, bet vīnleidz ari kotram, kas izlosa. Īvodvōrdūs izdevēja, žurnala redaktore Maruta Latkovska roksta: "Īlyukōsimēs sevī, bīžōk izmontōsim pošu un cytu dzeivis mōceibas un ceņssimēs izdareit tū lobū, dereigū dorbu, kū mes kotrs vēļ varom paspēt". Un šī stōstēni tam paleidz.

Sirsneigūs vōrdūs pasacējuse, kū vēlējusēs, Veronikas kuņdze grōmotas izskanī ar ryugtumu pībylst, ka moz jau palicis tūs, kas nav atstōjuši Latgolu un jīmā īauguši. "... pi tīm pīdarēja ari divi muni svaini un mōsas; vīns dzeivōja un myra Rēzeknē, bet ūtrs Bolvu pusī. Obi beja ļūti gudri, gaiši un talanteigi cylvāki, kurim natyktu leidza pat dažkōrt īdūmeigī pōrnūvodnīki. Ir ari kulturās darbinīki, kuri palykuši sovā nūvodā, kai, pīmāram, Jōņs Elksnis Rēzeknē, Anna Rancāne Daugavpilī, Ontons Kūkojs Ludzā, Ontons Rancāns Preilūs, Ontons Slišāns Bolvu pusī un cyti, kuri, pārdamīs kai plyki pa nōtrem, rauga īgolvōt uz vītas dzeivōjūšajīm, ka jōzyna sova dzymtō volūda". Tū pylnā mārā var attīcynōt ari uz jū pošu, uz jōs grōmotas tālym, jīmtim nu dzeivis ar vysu mīsu un ašni. Izlosit un tū redzēsīt.

Vēļ var pībīlst, ka tekstus papyldynoj pazeistamō Rēzeknes mōkslinīka Jōņa Gailuma ilustracejas un vōku nūformējums.

Attālā: žurnala "Katōļu Dzeive" redaktore un tō bibliotēkas aizsocēja Maruta Latkovska grōmotas prezentacejas laikā Rēzeknē.

Naustrānīšu dzejas vōrsmas

Vitolds Svīklis

MYUSU NAUTRĀNU VYDUSSKŪLAI

Te mes kōdreiz jaunēni un gleiti
nōcem zynōšonu pyuru krōt,
tagad, dzeivis ēzī nūryudeiti,
nōkam pasateikt voi sōpi izraudōt.

Cik tod seņ tys beja, kod saule lēce,
bet jau škīt, ka sōrtoj vokors zyls.
Godu nostu nūmatam nu placa
mes pi tova slīkšņa, gaismas piļs.

Tu myu's devī svēteibu un sporu,
un tūs boltūs lelceļus zam kōjom.
Un, kai škāpu turūt cereibstoru,
tyvas -- tōlas zemes izstaigōjom.

Sirdsbolss, napaklausūt liktiņvējam,
nese atmūdu un sauli kryutīs,
un kai protom, tai mes dzērktis sējom
timsūs azaru un lūgu ryutīs.

Breizūs smogōkūs, kod spāki gura,
ticējom -- šolks otkol sapnu syls,
jo mums beji tu kai bolta bura.
Paļdis tev par vysu, gaismas piļs!

Onufrijs Gailums

DZYMATAJĀ PUSĒ

Es otkol asu dzymtā pusē,
Kur mani gaida azars zyls,
Un atminis pēc navar klusēt,
Kod sveicīņus mōj prižu syls.

Te meila maņ ir kotra taka,
Kai draugs pi sevis sauc ik kūks.
Kai vīnaudži mes augom blokus,
Kod reizī plētēs godu lūks.

Te skūla, kur es gaismu gyvu,
Kas dzeivī ceļu rōda maņ.
Pi sevis mani sauc tōs tyvums,
Un senūs dīnu skūlas zvons.

Voi daba, īgrymuse solā,
Voi bitis līpas zīdūs saņ,
Lai kur es byutu svešā molā,
Vin atsagrīzt te grybas maņ.

Tik mani nūmōc bāda vīna, --
Nav mōtis vairs, kas rūku snādz.
Kas dālu gaidēja ik dīnas, --
Par jū cereņus vējs līc --

Arvīnu dzymtō puse gaida
Voi agrys reits, voi vokors vāls,
Kod, prikā storojūšu smaidu,
Te īsarassīs viņas dāls ...

Storp sovejīm

Kod pārņ jau Vōcejā jū beja apsveikuši giminis lūcekli, draugi un pazinis, bejuši un tagadejī dorba bīdry, Albertu Spōgi gaidēja un jys devēs uz dzyntū Latgolu, kur svineibas šymā sakareibā un tikšonōs turpynōjōs vēl gondreiž divas nedelis – tik jys te populars. Latvejas apcīmōjums, tūgod jau ūtrs, jam beja ari dorba pylns: Minsteris latvišu gimnazejis izstōde Reigā, Dailis teatrī, Latgolas Pētniceibas instituta kōrtejō konference Preilūs, tikšonōs Rēzeknes Augstskūlas Baltu filologejas pētnīcyskajā centrā un ar laseitōjim Preiļu golvonajā bibliotekā ... Un vysur sasapulcējušis ar gataveibu klausējōs jō vōrdūs.

Dzejnīks, publicists, redaktors, pedagogs, sabīdrysk darbinīks un vēl vairōku cytu apzeimējumu cīneigs volkōtōjs. Eisumā par darbeibas dažom nūzareim.

DZIMIS 1924. goda 9. oktobrī Bratiškūs Vōrkovas pogostā, četru bārnu giminī. Vūicējīs Vōrkovas sešklaseigajā pamatskūlā, R. Blaumaņa latvišu gimnazejā Oldenburgā, studējīs Baltejas un

Hamburgas, Bonnas un Madrides universitatēs, augstōkū izgleiteibu pabeidzis Minsterē, specializejūtīs filozofejā, vōcu literatūrā, žurnalistikā, vēsturī un katōļu teologejā.

PEDAGOGISKŌ DARBEIBA: nu 1957. un leidz 1996. godam skūlōtōjs Ministeres latvišu gimnazejā – vēsture, sabīdryskōs zineibas un katōļu ticeibas mōceiba. Nu 1983. goda – MLG saimnīceibas vadeitōjs.

LITERARŌ DARBEIBA. Četry dzejūļu krōjumi: "Zylūs azaru šolkas" (1959), "Pymōs vījuleites" (1960), "Dzagyuzes lineni" (1972) un "Pecunija" (1972), monografeja "Juris Soikāns" (1960), LKSA "Dzintars" vēsture 2 sējumūs (1972), 700 dažaidas recenzijas, reportažas, esejas, literaturkritiskas un publicistiskas apceris trymdas izdavumūs "Dzeive", "Dzintines Bolss", "Latvija", "Latvija Amerikā", "Laiks", "Tilts", "Akademiskō Dzeive", "Amerykas Vēstnesis", "Tāvu zemes kalendars", "Acta Latgalica", "Gaisma" u.c.

REDAKTORA UN KORESPONDENTA DARBEIBA periodiskajūs izdavumūs "Akademiskō Dzeive", "Gaisma", "Dzeive", ELJAS Informatīvō biletēna un zynōtniskūs rokstu krōjuma "Acta Latgalica" redaktors, šūbreid žurnala "Kaņa Invalīds" un Latvišu preses bīdreibas Vōcejā apkōrtroksta "Breivais Vōrds" redaktors.

SABĪDRYSKŌ DARBEIBA – Daugovas vonogu organizacejas (DV), Kara invalīdu apvīneibas (LKIA), Latvišu presis apvīneibas (LPA), Latvišu rakstnīku apvīneibas (LARA), Latvišu centra Minsterē (LCM), Latvejas Rakstnīku savīneibas (LRS) bīdrs.

Izveidōjis latgaļu kulturas materyalu krōtuvi "Latgaļu sāta", atbolsta LPI un LKIA dorbu Latvejā, laikroksta "Zemturs" izdūšonu, uz Latvejas skūlom un muzejim syuta trymdas latgalīšu izdavumus.

PSEIDŌNIMI – Orfejs Sienāzis, Madis Dziets, Alberts Strazdiņš, Anatols Spūlāns, A.S., -- igis, -- xy.

Attālūs: Alberts Spōgis Preiļu kulturas darbīneiču pulkā; Preiļu apcīmōjuma laikā.

Jaunajā vaļsts volūdas lykumā nūteikta latgaļu volūdas saglobōšona .

Alberts Spōgis AIZMĒRSU SMĪKLUS

Laiks parōve aiz rūkas,
nūpleisa pīdūrkne,
pakrytu dubļūs rudinī...
Voi gulēt un
gaideit vosoras romanci
ar mušom un škērzlotim?
Nivīns napaleidz ceļtīs.
Mygla brīn maņ pōri
bez žēlesteibas un draudzeibas.
Mēneša blōzmā
losu tīsas spīdumu:
Sauli es atjēmis cytim,

nūvilcis sovā dōrzā,
Nūtīsōts.
slapkavōjis kaimiņu pučes
bez māra ...

Naasu robots bez dvēseles ...
Cylvāks --

Pīters Vylcāns, žurnālists

DAŽI AKCENTI PUBLICISTA DZEIVĪ

Dekans prelāts Stanislavs Vaikuļs

Literārū dorbu teologijas magistrs Stanislavs Vaikuļs (1887 -- 1961) sōce Pīterpilī Kazimira Skryndas dybynōtajā laikroktā "Dryva". Godu rytumā jys uzrakstēja vairōk nakai 1000 publikaceju daudzūs presis izdavumūs: "Dryvā", "Zīdūnī", "Sauleitī", "Latgolas Vōrdā", "Katōļu Dzeivī" un cytur. Izcylais Latgolas humanists publicējōs gon ar sovu eistū vōrdu, gon pseidonimim.

"Latgolas Vōrda" 40 godu jubilejā par jū kai šōs avīzis ilggadejū leidzstrōdnīku raksteits, ka rokstus pat ar pseidonimim laseitōji pazynuši nu jō styla un izteiksmis.

Krōjumā, kas 1944. godā nōce klajā Daugavpilī un veļteits latgaļu drukas aizlīguma 40 godu atcerei, katōļu prīsters Viktors Terenkevičs par Varakļōnu un Leivōnu draudžu bejušū dekanu S. Vaikulī roksta: "Svešvolīdu pōrzynōšona, ceļōjumi pa ōrziemem, plaša erudiceja, dzeivis pīredze un spēceigs, vysu analizejūšs prōts, kas vīnmār ūrbēs leidz lītas byuteibas pamatim, prelata Vaikuļa persūneibu un jō literārūs dorbūs ir pacēlis gryuši sasnīdzamūs augstumūs.

Seviški lela nūzeime ir dekana Vaikuļa literatūras kritikas dorbim, kas īvītōti katōļu periodikā un kur jys ir snīdzis atsauksmis gon par latgaļu un vydusdialektā izgōjušajōm grōmotom, gon periodyskajā presī pasarōdejūšajīm rokstim. (...) "

Aprōdeišū vėl vīnu akcentu S. Vaikuļa publicista darbeibā. "Latgolas Vōrdā" jys beja erudeitōkais, talanteigōkais un ari vīns nu drūsmeigōkajīm, principālōkajīm storptautyskūs un īkšpolityskūs nūtykumu komenteitōjīm analitikim.

Tymā laikā, kod Latvejas presī 20. un 30. godūs par dzeivi Padūmu Savīneibā itip bīži tyka raksteits pōrmāra pīsardzeigi, lai naaizvainōtu "lēlū kaiminī", prelats S. Vaikulis bez kompromisa latgaļu presī rakstēja par tū, kas nūteik Krīvejā: "Socialisma vōrdā tī iznycynoj vysu, kas radeits godsymtūs. Lobōkī tautas dāly nūnōvāti, tautas bogōteibas iznycynōtas, bet poša Krīveja pōrvārsta par nōvis un izmysuma vaļsti. Kōdreiz tataru jyugs naatnese tikdaudz pūsta krīvu tautai, cik komunisma vodūni vōjprōteigūs socialisma ideju vōrdā".

* * *

1950. goda 5. augustā Vaļsts drūšeibas komitejā īsōkta līta par S. Vaikuļa apcītynōšonu. Prelata nūpratynōšona Reigā un izsyutējumā gulagā Mordovejā turpynōjusēs ilgi ilgi. Lāmumā par arestu daudzi falsificējumi, lai sūdeitu uz desmit godim. Dekanu apsyudz pat par jō Aglyunā 1941. godā 15. augustā saceitū sprediki!

S. Vaikulis, latgaļu publicists, vīns nu Varakļōnu gimnazejas dybynōtōjīm un šōs skūlas pasnīdzējīm, 1928. godā tī sareikōja pyrmū Latgolas rakstnīku cēlīni, kurā sovus dorbūs lasēja Alberts Sprūdzs, Meikuls Apeļs, Jezups Cakuls un cyti literati.

Taisneiguma un patīseibas aizstōvs jys beja vysu sovu myužu. Pasauļa krīzis laikā prelats roksta, kas nūteik socialūs pretrunu plūseitajā dzimtinī: "Lelam tryukumam blokus zeļ un atteistōs pōrpīlneiba. Nadaudzi laimeigī ir paspējuši īdzeivōtīs, īraustīs, bogōteiba saplyust nadaudzu rūkōs; tī īgyust ari varu, pat nūmalī stōvādami īspaidoj vaļsts dzeivi un vysu lykumdūšonu vyrza tikai sev lobvēleigā gorā. Tīm iznōk pīmoksas, gūdolgas, pabolsti, vīgla kultūras prīka baudeišona ... Latgolas stōvūklis ir bejis naapskaužams. Latgalīts cīte klusu, tōdēļ moz kuram īnōce prōtā paryupētīs par jō klusajōm bažom".

* * *

Vaļsts Leivōnu komercskūla, kurā S. Vaikulis beja ticeibas mōceibas pasnīdzējs, 1939./1940. godā organizēja latīņu volūdas vuicēšonas pulceņu, lai skūlānim, kuri nūlāmuši stōtīs LU kaidā nu humanitarajōm fakultatem, dūtu zynōšonas. Komercskūlu programōs latīņu volūdas prīkšmata nabeja. Kara laikā latīņu volūdu te vuicēja sovukōrt vīns nu jō biografīm, latgaļu kultūras darbinīks Jōņs Broks, vairōku grōmotu autors, atmūdas sōkumā uzrakstēja vēsturysku apceri "Katōļu bazneicas lūma Latgolas kultūras atteisteibā (leidz 1944. godam)".

... Vaikultāvu gaišā pīminī sagloboj daudzi Vaļsts Leivōnu sešklaseigōs pamatskūlas (Boltōs skūlas) un Leivōnu komercskūlas absolventi, īpoši Latvejas katōļu jaunōtnis savīneibas Leivōnu nūdalis jaunīši. Jys jō sirsneigi uzrunōja bārnus pi Zīmassvātku egleitis 30. godūs.

Nūbeigums sekos

**BOLVU RAJONA LATGALĪŠU KULTURYS BĪDREIBA PASATEIC
PRĀVESTAM ALBERTAM BUDŽEM PAR JUO LELŪ DORBU LATGOLYS
KATOLISKUOS KULTURVIESTURIS PIETNĪCEIBĀ I LATGAĻU VOLŪDYS
TRADICEJU SAGLOBUOŠONĀ, SVEIC 70 GODU MYUŽA JUBILEJĀ! LAI
JYUSU SKANEIGAIS BOLSS I GUDRAIS VUORDS TEIK VYSOD
SAKLAUSĀTS!**

Ontons Slišāns

VYSOD CEĻĀ

20. godsymta pādejuos dasmytgadis atjaunuotajā Latvejis kristeigajā i latgaliskajā presē napuortraukti pasaruoda apceris, informacejis, kulturviesturiski pietejumi, esejis, kurūs autors ir prāvests Alberts Budže. Bez juo rokstim naizteik ari "Tāvu zemes kalendars" i "Katuolu kalendars".

Prāvestu Albertu Budži zyna i pazeist daudzēj, tai pat kai daudzēj ir lasejušs juo rokstus i klausejušs juo dzili filozofiskas i viesturiski nūpamatuotys svātrunys. A prāvesta 70 godu myuža jubileja (pīdzims 1930. goda 26. janvarī) tūmār ir tei reize, kod par cīneitū Latgolys patriotu ir juopasoka kas to vairuok.

Sovys gruomotys "Rīgas dekanāta Romas katoļu baznīcas un kapsētas" īvodā Alberts Budže roksta taidus vuordus: "Viesture ir dzeivis školuojuoja".

Nuj. Tai tys patīšam ir. As tik gribu pasaceit, lyuk, kū. Viesture var byut par školuojuoja viņ tūlaik, kod tū zyna, kod par viesturi interesejuos, kod šudīni saleidznoj ar paguojušim laikim i nūtykumim. Kas tuo nadora, tam viesture navar byut školuojuoja.

A prāvests Alberts Budže ir tys, kurs zyna viesturis nūzeimi, kurs atguodyno i muoca viesturis pīredzi. Jys ir, as saceišu, kai tylts, kurs savīnoj paguotni ar šudīni, kurs šudīni īvad byutinis ceļūs, kurs svietej laiceiguo i goreiguo saskari cylvākā i myusu kristticeigajā tautā.

Šaida "tylta" miseju iznest dīndīnā ar sovu dzeivi spiej na kotrys, jo byut tyltam dzeivē vairumā nūzeimej ari byut meidātam kuojom.

Alberts Budže ir vīns nu tīm radzamuokajīm Latgolys katoliskuos kulturviesturis pietnīkim, kuri nanūgūrdami dūd myusu tautai atmini, pīminis līsmeni, lai mes napazustu, lai latgali nanūgrymtu šudīnis laiceigajā bezdūmu dyukstī, kas tai i muonej myusu mozū tauteni iz propuļšonu.

Lelu dorbu prāvests Alberts Budže veic Latgolys Pietnīceibys institutā, vadeidams religejis sekceju. Jis īnas konkrētu vierzeibu Latgolys katoliskuos kulturviesturis izpietī.

Prāvests Alberts Budže ir vysod ceļā. Ceļā uz dīvvuordu i goreigū apyrypi sovuos četruos draudzēs Bolvu rajonā, ceļā ar sovīm rokstim pi laseituojuom daudzajūs preses izdavumūs, ceļā iz dažaidim sabīdryskajīm pasuokumim, ceļā iz Dīvu.

Lai ari turpmuok ir Dīva svieteits prāvesta Alberta Budžes ceļš, kas paceļ gaismā myusu tautys latgaliskū, kotoliskū -- pasauļa kulturviesturē vīnreizejū.

Sajimta ziņa, ka myusu cīnejamais "Zemtura" konsultants, prāvests Alberts Budže sakarā ar 70. dzimšonas dīnu apbovuots ar Kulturas ministrejas Atzineibas rokstu par kulturpietniciskū un sabīdryskū dorbu. Apsveicom!

Attālus: prīsters Alberts Budže apsveikuma laikā bejušajā sovā Preiļu draudzī.

Jāns Viļums

Latgolas literatūras darbinīki

ALBERTS SPRŪDŽS

Dzimis 1908. gada 29. decembrī Varakļoņu pogosta Dekšarēs, beidzis Varakļoņu gimnazeju un skūlētāju sagatavošanas kursus, tod vairōkus godus strōdōjis kai skūlētōjs Rēzeknes aprinkī. Sōcūt ar 1933. godu dorbōjis kai īrēdnis Latvejas Hipoteku bankā Reigā. 1928. godā pyrmajā latgalīšu literatūras konkursā sajēmis pyrmū gūdolgu. Literarū darbeibu uzsōce "Zīdūnī" 1927. godā. Pēc tam rakstēja "Straumē", "Jaunajā Vōrdā". Vasala virkne A.Sprūdža stōstu pasarōda "Daugavā", "Piesaulē", "Rītā", "Brīvajā Zemē", "Jaunajā Straumē". Publicēja ari sovu romanu "Kultūras nesēja".

Atseviškūs izdevumūs iznōkuši stōstu krōjumi latvīšu literarajā volūdā "Bailēs un spaidos", "Asaru liekņa".

Alberts Sprūdžs dorbōjis vysūs dzejis veidūs -- fabulōs, balādēs, poemōs, mīlas un dobas

lirikā, snīdzis augstvērtēigus dzejas paraugus. "Straumī" jam rynda recenzeju jauniznōkušajīm dorbim latgalīšu literatūrā.

Sovas literarōs darbeibas sōkumā Alberts Sprūdžs beja dedzeigs latgaļu volūdas un rakstnīceibas aizstōvs, pōrejūt uz dzeivi Reigā, sōce raksteit latvīšu literarajā volūdā. Pādejūs myuža godūs vēl deve pa kaidam stōstam latgaļu izdevumūs.

Vōcu okupacejas godūs kaidu laiku Alberts Sprūdžs beja "Rēzeknes Ziņu" atbildeigais redaktors. Šym laikrokstam beja ari plaša literarō daļa.

Jō literarais myužs beja eiss -- Rēzeknes bombardēšonas laikā 1944. gada 6. aprēļa naktī, divas dīnas pyrms Leldīnom, gōja būjā.

ŽAUGA

GŌJPUTNĪ

Tovu plōnu maizis ryku --
Jōlaiž byus uz Ameryku;
Koč uz zemi polaru --
Kur tik vairōk dolaru!
Dreži dūsimēs ar Andri
Tī, kur zaļoj oleandri.
Te solst dvēsele i mīsa,
Doba skūpa, zeme līsa.
Mōte syuta, lai es ītu
Meklēt cytur syltu vītu.
Na pa dūšai māslu smoka,
Pijsūtā byus laimis oka...
Tai vēl šudiņ siroju
Nu biroja uz biroju...
Bizness nīka peļni īnas,
Lozungs lels uz munas sīnas:
"Tici bīzai maizis rykai,
Navys plykai republikai!"

ŠUDIŅ NA RUDIŅ

Ci k vēl ir taidu
kas šudiņ te volda,
kam cīs' pateik pīsēt
pi gotova golda.
Cytus, raug, mōca
pat cylvāku moldi,
a cytam koč molku
uz kyukuma školdi.
Myužēš tok eiseņš
kai začeiša līpa,

skot, veļās uz vokoru
sauleitis rypa.
Gōrbēsīm (saudzeisim)
dīnu,
jū rūšīm ar dorbu;
ir laiks nūmest pasūli
uboga torbu.
Voi ta mes kolty
nu pokovu vacu?
Rūkas tok stypras
i golvas uz placu!

"ZEMTURS" -- PASAUĻA LATGAĻU LAIKROKSTS

Dybynōtōjs -- A.Rancāna izdevnīceiba

Masu informacejas leidzēkļa registracejas aplīceiba Nr. 1609, iznōk nu 1994. gada 30. decembra. Izdevēja nūrēkinu kōnts Latvejas Unibankas Preļu nūdali Nr. 468425, kods 310101900. Izdevēja adrese: A. Upeiša ilā 3 -- 49, Lv -- 5301. Salykums un maketeišona IU "A.Rancāna izdevnīceiba", Preļi. Īspīsta SIA "Latgolas druka" Bazneicas ilā 28, Rēzekne, LV - 4601. Atbildeigais redaktors Ontons Rancāns, redaktors Jōns Elksnis.